

Research Paper

Identifying Cultivation Barriers of Medicinal Plants in Rural Areas of Nahavand County by Thematic Analysis Approach

Hamid Balali¹, Fatemeh Sepahvand², *Karim Naderi Mehdei¹

1. Associate Professor, Department of Agricultural Extension And Education, Faculty of Agricultural, Bu-Ali Sina University, Hamadan, Iran.

2. PhD Student, Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Agricultural, Bu-Ali Sina University, Hamadan, Iran.

Citation: Balali, H., Sepahvand, F., & Naderi Mehdei, N. (2020). [Identifying Cultivation Barriers of Medicinal Plants in Rural Areas of Nahavand County by Thematic Analysis Approach (Persian)]. *Journal of Rural Research*, 11(3), 592-603, <http://dx.doi.org/10.22059/jrur.2020.297341.1455>

doi: <http://dx.doi.org/10.22059/jrur.2020.297341.1455>

Received: 05 Feb. 2020

Accepted: 30 Aug. 2020

ABSTRACT

The purpose of this study was to identify barriers to the development of medicinal plants in *Nahavand* in 2019. The sample size was 11 experts and 5 farmers who were selected through targeted snowball sampling. Semi-structured interviews were conducted to collect data using the thematic analysis approach. The results were 22 main themes which were determined by MAXQDA₁₀ quality software. The main topics in this study were "supportive-supervisory barriers" and "managerial barriers". The results of this study showed that insufficient conversion and complementary industries, farmers' lack of knowledge of the market, the inability of farmers to package and sell, and lack of planning for crop development are among the obstacles to the development of medicinal plants in *Nahavand*. A comprehensive (financial-information) support system can be effective in reducing barriers and developing cultivation. This system can have public, information and financial parts. In the "Personal Information" section of this system, all personal and economic details of cultivation applicants can be registered. In the "Specific Information" section, all areas prone to cultivating different types of medicinal plants and how to plant and harvest them can be identified. In the "Communication Channels" section, all relevant experts can be introduced.

Key words:

Medicinal Plants, Theme Analysis, Rural Development, *Nahavand* County

Copyright © 2020, Journal of Rural Research. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-noncommercial 4.0 International License which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages, provided the original work is properly cited.

Extended Abstract**1. Introduction**

T

he main purpose of this study was to identify the cultivation barriers of medicinal plants in rural areas of *Nahavand* County. *Nahavand* is the agricultural

hub of Hamedan province, which has the first rank in the field of production of many agricultural products in the province and the country but its resources have not been used properly. *Nahavand* is a suitable area for growing medicinal plants. In this area, medicinal plants are cultivated by farmers on farms or in gardens. Hamedan province ranks fifth in the production of medicinal plants in the country. In total, there are 6000 species of plants in the

* Corresponding Author:

Karim Naderi Mehdei, PhD

Address: Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Agricultural, Bu-Ali Sina University, Hamadan, Iran.

Tel: +98 (81) 34425400

E-mail: knadery@yahoo.com

province, of which 159 species have traditional uses in the province and 156 species have no traditional use. Most of the cultivated area of medicinal plants in Hamedan is located in *Nahavand* and Razan. *Nahavand* has a temperate mountainous climate, fertile lands, and suitable water conditions. About 500 species of medicinal plants grow in *Nahavand*. The area under cultivation of the products of *Nahavand* is 68582 hectares. Of this area, 20% is allocated to garden cultivation and the rest to agriculture, so the development of the cultivation of medicinal plants as low-yielding and high-yielding products can create a lot of employment opportunities. Water scarcity is currently one of the problems facing agriculture. Since medicinal plants need less water than some crops, they are one of the suitable planting options in the current drought conditions. However, according to research, this capacity and potential in this province has not been used properly.

2. Methodology

This was a qualitative and applied research and was conducted using a thematic analysis approach. The sample size was 11 experts and 5 farmers who were selected through purposeful snow-ball sampling method. Semi-structured interviews were conducted to collect data. In the first step, 22 basic themes were identified. In the second step, by organizing these themes, the basic themes of the organizer were obtained. Finally, MAXQDA₁₀ software was used for the drawing of a schematic network.

3. Results

The results of this study showed that the insufficiency of conversion and complementary industries, farmers' lack of knowledge of the target market, inability of farmers to package and sell marketable products, lack of planning and vision for the development of cultivation by planners, lack of distribution map of cultivation of medicinal plants and lack of organization of applicants for cultivation are among the obstacles to the development of the cultivation of medicinal plants in *Nahavand*. Supportive barriers and production barriers are a major obstacle to crop development. Because despite the existing potentials in this region, there is no export brand in any of the products at the national or international level. Also in *Nahavand*, the shortage of factories is one of the most obvious obstacles that prevent the farmers from benefiting from the main profit and added value of the cultivated plants. It was also found that the majority of farmers are small land farmers, and cultivating part of the land with medicinal plants is detrimental to the family economy because they do not have a secure market for sale and the profit will not be

high. In this regard, some cases were presented as a solution.

4. Discussion

The final results of this study showed that the barriers to the development of the cultivation of medicinal plants in *Nahavand* include two main themes called "supportive barriers" and "managerial barriers" and comprise of a total of 22 basic themes.

5. Conclusion

To achieve the goals of this research, a practical and comprehensive solution should be provided. In this regard, launching a comprehensive (financial-information) support system can be effective. This system can have public, information, and financial parts.

1. In the "Personal Information" section of this system, all personal and economic details of farmers can be registered.

2. In the "Specific Information" section, all suitable areas for the cultivation of medicinal plants, as well as the type of planting and the date of harvest can be specified. This system can be considered for provinces, such as Hamedan, that are prone to cultivation of medicinal plants. The information on this system should be completed according to geographical and local conditions. The information in this section should be updated periodically.

3. In the "Communication Channels" section, all the related experts can be introduced and the communication channels can be advertised. It is also possible to ask site users to enter their phone number by entering options so that they may be informed of the news and receive the required SMS. In this way, users can send information about the date of cultivation of medicinal plants, the introduction of suitable seeds, and the place of distribution of seeds and other related information, depending on the type of medicinal plants they are applying for cultivation. Also in this section, the time, place, and content of related training workshops are introduced and also sales market information are made available to everyone.

4. In another part of this system, users can apply for a loan. People who register are introduced to the bank and take the necessary steps to get a loan.

Acknowledgments

This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Conflict of Interest

The authors declared no conflicts of interest

شناسایی موانع توسعه کشت گیاهان دارویی در نواحی روستایی شهرستان نهاوند با رویکرد تحلیل مضمون

حمید بالالی^۱، فاطمه سپهوند^{۲*}، کریم نادری مهدیی^۱

۱- دانشیار، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران.
۲- دانشجوی دکتری، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران.

حکیده

تاریخ دریافت: ۱۶ بهمن ۱۳۹۸
تاریخ پذیرش: ۰۹ شهریور ۱۳۹۹

این تحقیق با هدف شناسایی موانع توسعه کشت گیاهان دارویی در شهرستان نهاوند و در سال ۱۳۹۸ انجام شده است. حجم نمونه ۱۱ نفر از کارشناسان مرتبط به کشت گیاهان دارویی و ۵ نفر از کشاورزان در شهرستان نهاوند بوده است که از طریق نمونه‌گیری هدفمند گلوله‌برفی انتخاب شده‌اند. برای گردآوری داده‌ها مصاحبه‌های نیمه‌ساختارمند صورت گرفت که با تحلیل مضمون به بررسی موضوع پرداخته شده است. نتایج حاصل ۲۲ مضمون اصلی بود که با دسته‌بندی این مضامین و تلخیص آن‌ها به اصول مجردتر مضامین سازمان‌دهنده حاصل شد و در نهایت توسط نرم‌افزار کیفی MAXQDA^{۱۰} نحوه اتصال و ارتباط مضامین به تصویر کشیده شد. مضامین اصلی در این تحقیق عبارت بودند از «موانع حمایتی - نظارتی» و «موانع مدیریتی». نتایج این تحقیق نشان داد ناکافی بودن صنایع تبدیلی و تکمیلی، عدم اطلاع کشاورزان از بازار هدف، عدم توانایی کشاورزان در بسته‌بندی و فروش بازارپسند محصولات از جمله موانع توسعه کشت گیاهان دارویی در شهرستان نهاوند هستند. در جهت کاهش موانع و توسعه کشت راهاندازی یک سیستم جامع حمایتی (مالی - اطلاعاتی) می‌تواند مؤثر واقع گردد. این سیستم می‌تواند قسمت عمومی، اطلاعاتی و مالی را داشته باشد. در قسمت «اطلاعات فردی» این سیستم می‌توان نسبت به ثبت تمام مشخصات فردی و اقتصادی متقاضیان کشت اقدام شود. در قسمت «اطلاعات اختصاصی» می‌تواند تمام مناطق مستعد را برای کشت انواع مختلف گیاهان دارویی و نحوه کاشت و برداشت را مشخص نماید و در قسمت «کانال‌های ارتباطی» می‌تواند تمام کارشناس‌های مرتبط را جهت مشاوره معرفی کند.

کلیدواژه‌ها:

گیاهان دارویی، تحلیل مضمون، توسعه روستایی، شهرستان نهاوند

مقدمه

توسعه پایدار مؤلفه‌های متفاوت محیطی، اقتصادی، اجتماعی و مدیریتی را در برمی‌گیرد که در دهه‌های اخیر یکی از مهم‌ترین ارکان برنامه‌ریزی توسعه کشور تأکید بر توسعه با استفاده از قابلیت‌های محیطی است و در این زمینه قابلیت‌های گیاهان دارویی یک از آن‌ها است (Estelaje, 2015) که امروزه به‌عنوان صنعتی روبه‌رشد که با حوزه‌هایی مانند اقتصاد، کشاورزی، محیط‌زیست در تعامل است، دارای اهمیت فراوان است (Moradi & Doosti, 2015).

استفاده از گیاهان دارویی در درمان بیماری‌ها و نیز در صنایع غذایی و بهداشتی از دیرباز مورد توجه مردم بوده است و کشورهای مختلف جهان نسبت به سرمایه‌گذاری، برنامه‌ریزی کشت و تولید انبوه گیاهان دارویی در صنایع دارویی، بهداشتی و غذایی اقدام

کرده‌اند (Khosravi pour et al., 2015). امروزه همگام با فزونی جمعیت و استفاده از سموم و آفت‌کش‌ها و مواد شیمیایی در تولید مواد غذایی، سلامتی جوامع نقش پررنگ‌تری به خود گرفته و اثرات مخرب داروهای موجود، جامعه را بیشتر به سمت مصرف داروهای گیاهی سوق داده است (Hashemi et al., 2016)؛ علاوه بر موارد ذکر شده، توسعه کشت گیاهان دارویی می‌تواند به افزایش اشتغال، تحقق امنیت غذایی و نیز خودکفایی دارویی منجر گردد (Moayed et al., 2018; Khosravi pour et al., 2015).

توسعه کشت گیاهان دارویی نیز تأثیرات مثبتی بر جوامع محلی و روستایی دارد، از آنجایی که فعالیت در حوزه گیاهان دارویی از نوع فعالیت‌های کاربر است، لذا توجه به بهره‌برداری از این گیاهان می‌تواند زمینه ایجاد اشتغال برای جوامع روستایی به‌ویژه جوانان را در پی داشته باشد (Shahi et al., 2017) به‌طوری که در ازای هر هکتار کشت آن‌ها معادل ۱/۳ نفر در بخش کشاورزی به کار

* نویسنده مسئول:

دکتر کریم نادری مهدیی

نشانی: همدان، دانشگاه بوعلی سینا، دانشکده کشاورزی، گروه ترویج و آموزش کشاورزی.

تلفن: ۰۰۳۴۴۲۵۴۰۰ (۸۱) ۹۸+

پست الکترونیکی: knadery@yahoo.com

دارویی می‌تواند در راستای تحقق اهداف مذکور مؤثر واقع گردد. با توجه به موارد بیان‌شده این تحقیق قصد دارد به شناسایی موانع توسعه کشت گیاهان دارویی در نواحی روستایی شهرستان نهبوند بپردازد.

مروری بر ادبیات موضوع

به‌طور منطقی در هر منطقه با توجه به شرایط خاص آن منطقه باید موانع کشت گیاهان دارویی شناسایی گردد و در راستای کاهش و یا حذف موانع موجود راهکارهایی ارائه داد. لذا لاجرم بررسی و تحلیل موانع گام اول برای ارائه راهکارهای مؤثر و کاربردی خواهد بود. بنابراین در این قسمت در ابتدا به بررسی موانع کشت گیاهان دارویی پرداخته خواهد شد و سپس به تحقیقاتی که در راستای توسعه کشت گیاهان دارویی پرداخته‌اند، اشاره خواهد شد. برخی تحقیقات را در راستای توسعه کشت گیاهان دارویی موانعی را برمی‌شمارند از قبیل: عدم آگاهی افراد محلی از اهمیت اقتصادی و دارویی گیاهان، عدم وجود آموزش‌های فنی و کاربردی لازم برای اشتغال جوانان روستایی در زمینه تهیه، تبدیل و فراوری گیاهان دارویی، نبود ارتباط مؤثر میان بخش‌های مرتبط با این صنعت و ضعف حمایت‌های دولتی در راستای تهیه بسترهای لازم برای فروش و صادرات (Sher et al., 2013; Shahi et al., 2017; Mohebbi, 2013). برخی تحقیقات نیز در راستای راهکارهای توسعه کشت گیاهان دارویی به نقش عوامل اقتصادی و آموزشی - ترویجی اشاره می‌کنند و مواردی نظیر ایجاد مزارع آزمایشی، آموزش روش‌های تشخیص، جمع‌آوری و حفظ گیاهان دارویی و همچنین آموزش روش‌های تجارت و بازاریابی این گیاهان را مهم و مؤثر برمی‌شمارند (Sher et al., 2013). برخی تحقیقات نیز در همین راستا به نقش سیستم‌های اطلاعات بازار در زمینه توسعه کشت گیاهان دارویی اشاره کرده‌اند و بیان می‌کنند که به‌کارگیری این سیستم‌ها در بازار موجب رفع مشکلات شده و همچنین ارائه اطلاعات در مورد استانداردهای کیفی در بسته‌بندی و روش مصرف نیز در این راستا می‌تواند مؤثر باشد (Misra & Yadav, 2010; Moayed et al., 2018).

از دیگر راهکارها می‌توان به تدوین دستورالعمل‌های فنی لازم جهت کاشت، داشت و برداشت متناسب با هر منطقه، در نظر گرفتن یارانه برای گیاهان دارویی با صرفه اقتصادی کم نسبت به گیاهان زراعی پرمصرف از حیث مصرف آب (Souri et al., 2017; Chatterjee, 2002)، ضرورت اعمال مدیریت صحیح و به‌کارگیری فناوری‌های نوین برای توسعه کشت گیاهان اشاره نمود (Afshar et al., 2017).

معرفی محدوده مورد مطالعه

سطح زیر کشت و تولید گیاهان دارویی در ایران در سال‌های گذشته از یک‌روند افزایشی برخوردار بوده است، به‌طوری‌که سطح

گرفته می‌شوند (Moayed et al., 2018). از سویی دیگر تحقیقات نشان داده‌اند که می‌توان گیاهان دارویی را با سایر محصولات زراعی هم در مزارع بزرگ و هم مزارع کوچک کشت نمود (Rajeswara et al., 2008; Anna et al., 2000). لذا این نوع گیاهان ابزاری برای حفظ تنوع زیستی و کاهش فقر در جوامع روستایی خواهند بود (Wiersum et al., 2006). از سویی دیگر توسعه کشت گیاهان دارویی در مناطق مستعد کشت، باعث رشد و پیشرفت اقتصادی - اجتماعی و نیز کاهش فقر در جوامع روستایی می‌شود؛ زیرا تحقیقات نشان داده‌اند که بین توسعه پایدار روستایی و تولید گیاهان دارویی ارتباط معنی‌دار وجود دارد (Jafari et al., 2017; Moghadasi & Estalaji, 2015).

بر اساس مطالعات سازمان بهداشت جهانی برخورداری از ۱۱ اقلیم از ۱۳ اقلیم شناخته‌شده جهان در ایران (Hashemi et al., 2016) بهره‌مندی از یک تنوع ژنتیکی ۶ تا ۸ هزار گونه گیاه دارویی شرایط جغرافیایی و تنوع آب و هوایی و نیز دارا بودن ۹۰ درصد گونه‌های گیاهی جهان (Khosravi pour et al., 2015) ایران را در زمره مستعدترین کشورهای جهان برای تولید گیاهان دارویی قرار داده است. در حال حاضر سهم تجارت جهانی از فروش گیاهان دارویی ۱۲۴ میلیارد دلار است؛ و سهم ایران از این بازار حدود ۳۵۰ میلیون دلار در سال است (Lbaschi, 2016)؛ کشورهای نظیر چین و هند از بزرگ‌ترین تولیدکنندگان و صادرکنندگان و کشورهای امریکا و هنگ‌کنگ از مهم‌ترین واردکنندگان گیاهان دارویی در دنیا هستند (Pourandakht & Rizvandi, 2016)، بنابراین می‌توان گفت سهم ایران در بازار جهانی گیاهان دارویی علی‌رغم دارا بودن استعدادها و پتانسیل‌های فراوان بسیار ناچیز است (Hashemi et al., 2016).

کشت بیش از ۸۰ درصد انواع گیاهان دارویی قابل مصرف در اقلیم چهارفصل ایران و هزینه پایین‌تر تولید آن‌ها نسبت به دیگر محصولات کشاورزی، سرمایه‌گذاری در بخش تولید و صادرات گیاهان دارویی را توجیه‌پذیر کرده است (Mohammadzadeh et al., 2018). ولی متأسفانه تاکنون به این سرمایه عظیم و ثروت ملی در محاسبات اقتصادی و برنامه‌ریزی‌های کلان اقتصادی توجه کافی نشده است که نشان‌دهنده وجود موانع و محدودیت‌های در جهت توسعه این صنعت است (Moayed et al., 2018).

تنوع گونه‌های دارویی، تنوع اقلیمی، نیروی انسانی و منابع انرژی در دسترس از جمله پتانسیل‌های مهم این کشور جهت توسعه کشت و صنایع مرتبط با گیاهان دارویی است. بر اساس سند ملی گیاهان دارویی دولت مکلف است کشت این گیاهان دارویی را تا پایان سال ۱۴۰۴ و برنامه ششم توسعه به ۵۰۰ هزار هکتار برساند که انقلابی در کشت گیاهان دارویی است. بر اساس این هدف هم‌اکنون ۱۵۰ هزار هکتار از اراضی کشاورزی کشور به کشت گیاهان دارویی اختصاص دارد، لذا شناسایی موانع کشت و یا ارائه راهکارهای مناسب در راستای توسعه کشت گیاهان

زیر کشت این محصولات از سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۹۴ از رشد ۲۶ درصدی و تولید در خلال سال‌های ۱۳۸۸-۱۳۹۵ از رشد ۶۵ درصدی برخوردار بوده است. در ایران استان‌های خراسان رضوی، کرمان، خراسان جنوبی، سیستان و بلوچستان و همدان رکورددار سطح زیر کشت گیاهان دارویی هستند (Moayed et al., 2018).

در این بین استان همدان رتبه پنجم تولید گیاهان دارویی را در کشور دارد و در مجموع ۶۰۰۰ نمونه گیاهی در استان وجود دارد (Kalvandi, et al., 2005). بیشترین سطح زیر کشت گیاهان دارویی در همدان در شهرستان نهاوند و رزن واقع است. نهاوند با دارا بودن آب‌وهوای معتدل کوهستانی، زمین‌های حاصلخیز و شرایط آبی مناسب به‌عنوان قطب کشاورزی استان همدان شناخته می‌شود که حدود ۵۰۰ گونه گیاه دارویی در این شهرستان رشد می‌کند. شهرستان نهاوند به دلیل آب‌وهوای منحصربه‌فردی که دارد، مستعد پرورش گیاهان دارویی است و گیاهانی از قبیل خارشتر، باریجه، خار مریم، آویشن، گل ختمی، بابونه، موسیر، کتیرا، گل همیشه‌بهار، شیرین‌بیان، نعنا، پونه، گل‌گاوزبان، گشنیز رازیانه، زعفران، کاسنی، گل همیشه‌بهار، آرتیشو، اسطوخودوس، گل محمدی، موسیر، سیر در آن کشت می‌گردد. این شهرستان اقتصاد مبتنی بر کشاورزی دارد و سطح زیر کشت محصولات باغی و زراعی این شهرستان بالغ بر ۶۸۵۸۲ هکتار هست که از این مقدار ۲۰ درصد به کشت باغات و مابقی به زراعت‌های سالانه اختصاص دارد، لذا توسعه کشت گیاهان دارویی به‌عنوان محصولات کم‌آبر و پربازده می‌تواند اشتغال‌زایی فراوانی داشته باشد.

در این روش داده‌های کیفی تقسیم‌بندی، طبقه‌بندی، تلخیص و بازسازی می‌گردند و یافتن الگوها و مفاهیم مهم را درون مجموعه داده‌های کیفی تسهیل می‌نماید (Kamali, 2018). تحلیل مضمون برای تحلیل حجم بالایی از داده‌های پیچیده و مفصل نیز می‌تواند از آن استفاده کرد (Braun & Clarke, 2006; Kamali, 2018). در این روش به احساسات و افکار پژوهشگر درباره مضامین اعتنایی نمی‌شود، به همین دلیل پژوهشگر از هرگونه تفسیر و توضیح معانی مضامین پرهیز می‌کند و صرفاً در نتیجه‌گیری به‌طور کلی تحلیل محتوای مضمونی بیشتر توصیفی و تحلیل مضمون بیشتر تفسیری است (Braun & Clarke, 2006; Abedi Jafari et al., 2011).

در این روش، بر اساس یک رویه مشخص و در سه سطح مضامین پایه (کدها و نکات کلیدی موجود در متن)، مضامین سازمان دهنده (مضامین به‌دست‌آمده از ترکیب و تلخیص مضامین پایه) و مضامین فراگیر (مضامین عالی دربرگیرنده اصول حاکم بر متن به‌عنوان یک کل) را نظام‌مند می‌کند و نقشه‌ای از کل مضامین با توجه به رابطه اعم و اخص با یکدیگر در آن شبکه جایگذاری شده‌اند (Kamali, 2018; AttrideStirling, 2001). مضمون ویژگی تکراری و متمایز در متن است که به نظر پژوهشگر نشان‌دهنده درک و تجربه خاصی در رابطه با سؤالات تحقیق است (Bahadori, 2011; Abedi Jafari et al., 2019). مضامین عمدتاً با تکرار حاصل می‌شوند و تکرار یعنی حداقل در دو مورد از متن، بتوان موضوعی را دریافت کرد؛ بنابراین مواردی که یک‌بار به کار رفته‌اند مضمون به‌حساب نمی‌آیند (Kamali, 2018)، البته گاهی نیز تنها یک یا دو جمله به دلیل اهمیت در پاسخ‌گویی به سؤالات تحقیق، یک مضمون باشند (Yavari, 2012). در این تحقیق از تحلیل مضمون به شیوه تحلیل شبکه استفاده شده است و همچنین یکی از بهترین و کامل‌ترین نرم‌افزارهای تحلیل محتوای کیفی MAXQDA¹⁰ است که در پژوهش حاضر مورد استفاده قرار می‌گیرد.

یافته‌ها

همان‌گونه که در جدول شماره ۱ قابل‌مشاهده هست، ۱۱ نفر

تحقیق پیش‌رو کاربردی است. جامعه آماری این تحقیق ۱۱ نفر از کارشناس‌های مرتبط با کشت گیاهان دارویی در شهرستان نهاوند بوده است که برای تحقق هدف این مطالعه از آن‌ها مصاحبه‌های نیمه‌ساختارمند صورت گرفته شده است، همچنین در این مطالعه از ۵ نفر از کشاورزانی که سابقه کشت گیاهان دارویی داشته‌اند نیز مصاحبه‌هایی صورت گرفت، اما با توجه به اینکه امکان ملاقات حضوری فراهم نبود، به‌صورت تلفنی اطلاعات موردنیاز گردآوری شد. در این تحقیق برای تحلیل مطالب گردآوری‌شده از تکنیک تحلیل مضمون به‌عنوان یکی از رویکردهای کیفی متداول بهره گرفته شده است.

روش‌شناسی تحقیق

به‌طور کلی روش‌های تحلیل کیفی را می‌توان به دو دسته تقسیم کرد؛ یک دسته: روش‌هایی هستند که عمدتاً از جایگاه نظری یا معرفت‌شناسی خاصی نشأت می‌گیرند مانند پدیدارشناسی، نظریه داده بنیاد و در دسته دوم: روش‌هایی قرار دارند که مستقل از جایگاه نظری یا معرفت‌شناسی خاصی هستند و در طیف گسترده‌ای از روش‌های نظری و معرفت‌شناسی می‌توان از آن‌ها استفاده کرد (Braun & Clarke, 2006; Bakht

۱۱ نفر از آن‌ها استفاده کرد (Braun & Clarke, 2006; Bakht

از کارشناسان جهاد کشاورزی شهرستان نهاوند در این تحقیق مشارکت داشته‌اند، همچنین در ادامه در این تحقیق از ۵ تن از افراد ساکن روستاهای نهاوند مصاحبه‌هایی صورت گرفت، افراد مذکور به گونه‌ای انتخاب شدند که در روستاهای مجاور و یا محل سکونت خود کشت گیاهان دارویی متداول بوده و به کشت گیاهان دارویی پرداخته‌اند و یا قبلاً اقدام کرده‌اند.

در این تحقیق در راستای توسعه کشت گیاهان دارویی در شهرستان نهاوند ابتدا با تحلیل مضمون موانع توسعه کشت شناسایی شده و در راستای کاهش و یا حذف آن‌ها راهکارهایی ارائه داده شده است. در گام اول مصاحبه‌هایی نیمه‌ساختارمند باهدف شناسایی موانع توسعه کشت گیاهان دارویی در شهرستان نهاوند صورت گرفت و سپس با استفاده از پیاده‌سازی مصاحبه‌ها به کمک تحلیل مضمون نسبت به تحلیل مطالب گردآوری‌شده اقدام شد.

با توجه به اینکه در این تحقیق چون از شبکه مضامین بهره برده شده است، لذا در ابتدا از مصاحبه‌های صورت گرفته، مضامین پایه شناسایی شد. مضمون، بیانگر اطلاعات مهمی درباره داده‌ها و پرسش‌های پژوهش است و تا حدی، معنی و مفهوم الگوی موجود در مجموعه‌ای از داده‌ها را نشان می‌دهد و حداقل به توصیف و سازمان‌دهی مشاهدات و حداقل به تفسیر جنبه‌هایی از پدیده می‌پردازد. مضمون، لزوماً به معیارهای کمی بستگی ندارد؛ بلکه به این بستگی دارد که چقدر به نکته مهمی درباره سوالات تحقیق و بیانگر اطلاعات مهمی درباره داده‌ها و پرسش‌های پژوهش است و تا حدی معنی و مفهوم الگوی موجود در مجموعه‌ای از داده‌ها را نشان می‌دهد و حداقل به توصیف و سازمان‌دهی مشاهدات و حداقل به تفسیر جنبه‌هایی از پدیده می‌پردازد (Braun & Clarke, 2010).

۱- مضمون اصلی «موانع حمایتی - نظارتی» (A1-C7)

۲- مضمون اصلی «موانع مدیریتی» (D1-D5)

به‌طور کلی، مضمون، ویژگی تکراری و متمایزی در متن است که به نظر پژوهشگران، نشان‌دهنده درک و تجربه خاصی در رابطه با سوالات تحقیق است (King & horrocks, 2010).

ازجمله موانعی که در خلل مصاحبه‌ها در رابطه با توسعه کشت گیاهان دارویی بیان شد، مواردی بود از قبیل عدم توان سرمایه‌گذاری کشاورزان و در این باره یکی از کشاورزان در مصاحبه خود بیان نمود که «اهمیت کاشت و تولید گیاهان دارویی را می‌دانم و از درآمد خودمم رضایت دارم و با توجه به پتانسیل شهرستان، می‌توانیم در زمینه تولید گیاهان دارویی به‌عنوان یک برندی ملی تبدیل عمل کنیم اگر دولت سرمایه‌گذاری کند و بتواند برخی از هزینه‌های ما را پوشش دهد و نیز نیازمند حمایت برای توسعه صادرات هستیم؛ زیرا هم‌اکنون با این افزایش قیمت در سوخت، با گران شدن کرایه‌ها و سایر هزینه‌های تولید مواجه‌ایم، همچنین هزینه سنگین بیمه را نیز داریم.»

جدول ۱. ویژگی‌های فردی مصاحبه‌شوندگان.

جنسیت	سن	سابقه کار	محل خدمت	تحصیلات
زن	۳۹	۶	جهاد کشاورزی شهرستان نهاوند	کارشناسی
زن	۳۸	۶	جهاد کشاورزی شهرستان نهاوند	کارشناسی
مرد	۴۸	۲۱	جهاد کشاورزی شهرستان نهاوند	کاردانی
مرد	۳۰	۶	جهاد کشاورزی شهرستان نهاوند	کارشناسی
مرد	۴۶	۱۵	جهاد کشاورزی شهرستان نهاوند	کارشناس ارشد
مرد	۴۳	۱۶	جهاد کشاورزی شهرستان نهاوند	کارشناسی
مرد	۵۰	۲۰	جهاد کشاورزی شهرستان نهاوند	کارشناسی
مرد	۴۵	۲۶	جهاد کشاورزی شهرستان نهاوند	کارشناسی
مرد	۵۲	۳۰	جهاد کشاورزی شهرستان نهاوند	کارشناسی
زن	۳۲	-	دانشگاه بوعلی سینا-همدان	دانشجوی دکتری
مرد	۳۳	۱۶	دانشگاه بوعلی سینا-همدان	دکتری

بسته‌بندی و نگهداری و نیز ایجاد تشکلهای و تعاونی‌های تولید گیاهان دارویی می‌توانند در راستایی تحقق توسعه کشت گیاهان دارویی موفق عمل کنند. برگزاری دوره‌های آموزشی می‌تواند بر دامنه اطلاعات زارعین بیفزاید و اطلاعات لازم در مورد چگونگی کشت، زمان کشت و برداشت را به آن‌ها منتقل کند.

از سویی دیگر وجود صنایع فراوری گیاهان دارویی می‌تواند تقاضا برای تولیدات را افزایش دهد و یا آموزش کشاورزان برای بسته‌بندی این تولیدات می‌تواند بر ارزش افزوده این محصولات بیفزاید. لازم به ذکر است که موارد مذکور در سایه ایجاد تعاونی‌های تولید به‌راحتی قابل تحقق هستند. در همین راستا دیگر کارشناسان اظهار داشتند «ایجاد شبکه فروش مناسب برای گیاهان دارویی»، «آموزش جهت کشت مخلوط و ترکیبی با سایر محصولات زراعی، آموزش جهت شناساندن نحوه کشت و ارائه اطلاعات جهت کشت گیاه مناسب منطقه» می‌تواند بستر ساز شرایط برای توسعه کشت این محصولات شود.

جدول شماره ۲ مضامین اصلی و فرعی «حمایتی - تولیدی» را نشان می‌دهد.

لازم به ذکر است که در نهایت بعد از استخراج مضامین اصلی و پایه، اکنون در گام سوم لازم است شبکه‌ای از مضامین به‌صورت نقشه‌های شبکه تارنما، رسم و مضامین برجسته هر یک از این سه سطح همراه با روابط میان آن‌ها نشان داده شود که در این تحقیق از نرم‌افزار MAXQDA₁₀ استفاده شده است (تصویر شماره ۱).

تصویر شماره ۱ شبکه مضامین در راستای شناسایی موانع توسعه کشت گیاهان دارویی در شهرستان نهاوند را نشان می‌دهد. در این شبکه مشاهده می‌گردد که دو مضمون اصلی با نام «موانع حمایتی - نظارتی» و «موانع مدیریتی» وجود دارد. مضمون اصلی اول دارای سه مضمون فرعی بوده است که عبارت‌اند از:

- موانع اطلاعاتی که سه مضمون پایه را دارا بوده است

- مضمون موانع صنفی که دارای پنج مضمون پایه بوده است

- مضمون موانع تولیدی نیز ۷ مضمون پایه را دارا بود.

در ادامه مضمون اصلی دوم (موانع مدیریتی) دارای مضمون فرعی نبوده است و فقط پنج مضمون پایه را در بر داشت.

همچنین از دیگر کشاورزانی که در این زمینه فعالیت داشتند اظهار کردند که «فایده کشت این گیاهان دارویی برای همه ما قابل درک هست ولی به علت کم بودن اراضی، نمی‌توانم کل اراضی را به کشت آن‌ها اختصاص دهم و لذا تولید و کشت برخی محصولات دیگر را پرمفعت می‌دانیم.» در این زمینه لازم است تسهیلات لازم برای متقاضیان این بخش در نظر گرفته شود و با بسته‌های حمایتی بتوان موانع را کاهش داد.

همچنین کارشناسان اظهار داشتند که هم‌اکنون به خاطر حمایت‌های تولیدی که از سایر محصولات زراعی می‌شود کشاورزان تمایل بیشتری به کشت محصولاتی دارند که سال‌ها به کشت آن‌ها اقدام نموده‌اند ولی هم‌اکنون که پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های کشت گیاهان دارویی در استان و نیز به‌ویژه در شهرستان وجود دارد، با اقداماتی مناسب می‌توان زمینه‌سازی برای تولید را پایه‌ریزی نمود. در این راستا ارائه راهکارهای عملی می‌تواند سبب بارگیری بیشتر از ظرفیت این شهرستان شود و مسیری را تعیین نمود که کشاورزان به‌راحتی به پذیرش کشت گیاهان دارویی متمایل شوند. راهکارهایی نظیر کشت گیاهان دارویی در زمین‌های بلااستفاده و اجرای طرح‌های اقتصاد مقاومتی زودبازده در مناطق کم آب نیز تولیدات چشمگیر و قابل قبولی را به همراه خواهند داشت. در این زمینه بهره‌گیری از توان فارغ‌التحصیلان گرایش‌های کشاورزی و اعطای وام و تسهیلات لازم و تسهیل در روند اعطای تسهیلات می‌تواند مؤثر واقع گردد.

سایر نتایج حاصل از این تحلیل‌ها نشان داد که برخی کشاورزان با نحوه کشت (تاریخ کشت و نحوه برداشت محصول) آشنایی ندارند و عموماً اطلاعات، حاصل از تبادل تجربیات با همدیگر هست و کارشناسان امر در این زمینه باید فعال‌تر عمل کنند. همچنین مشخص شد عمدتاً کشاورزانی که در این عرصه فعالیت دارند، فله‌ای فروش دارند و امکانات بازاریابی (بسته‌بندی شیک، درج توضیحات و فواید محصول در بسته‌ها و...) را ندارند.

همچنین مواردی که به کرات از بین صحبت‌های کارشناس‌ها و کشاورزان مشاهده می‌شد و از بزرگ‌ترین موانع نیز محسوب می‌شود «کمبود کارخانه‌های اسانس‌گیری و صنایع تبدیلی» هست که سبب شده این فرصت بزرگ از این شهرستان دریغ شود. از دیگر مواردی که توسط کشاورزان بیان شد، موضوع عدم توانایی در فروش مناسب و خام فروشی، سود کم ناشی از خام فروشی بوده است که بیان داشتند «سود اصلی در جاهایی هست که بتوانند اسانس‌گیری کنند و عمدتاً گیاهان به‌صورت خام از استان و کشور به خارج صادر می‌شود و...»

لذا راهکارهایی از قبیل برگزاری دوره‌های آموزشی - ترویجی ویژه برای بهره‌برداران، افزایش مهارت کشاورزان و علاقه‌مندان در خصوص نحوه کشت، آشنایی با انواع گیاهان دارویی و خواص آن‌ها، فراهم‌سازی و راه‌اندازی امکانات و تسهیلات لازم برای

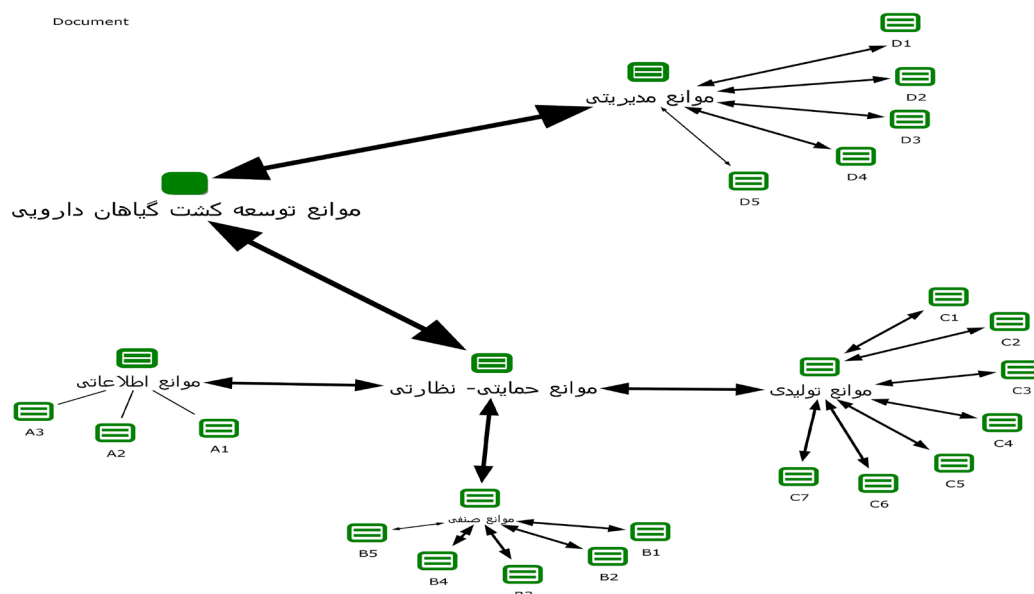

جدول ۲. مضامین حاصل شده در تحقیق.

مضمون اصلی	مضمون فرعی	مضمون پایه
موانع حمایتی-نظارتی	موانع اطلاعاتی	A1= فقدان سیستم‌های تبدیل و عمل‌آوری گیاهان دارویی
		A2= سستی بودن تجهیزات گیاهان دارویی
		A3= عدم دسترسی برای اطلاعات موردنیاز
		A4= عدم تجویز پزشکان داخلی
		A5= ضعف سیستم‌های بازاریابی مناسب گیاهان دارویی
موانع حمایتی-نظارتی	موانع صنفی	B1= وضعیت نابسامان فروشندگان خرد از نظر دانش فنی
		B2= نبود رسیدگی و توجه از سوی تشکلات مربوطه
		B3= نبود سرمایه کافی کشاورزان
		B4= فقدان تشکلهای صنفی کارا و تخصصی در امر تولید
		B5= عدم ارتباط کافی بین تولیدکنندگان و دانشگاه
موانع مدیریتی	موانع تولیدی	C1= کم‌کاری نهادهای مرتبط برای شناساندن بیشتر مزایا کشت
		C2= عدم نظارت کافی بر تولید
		C3= عدم نظارت بر بسته‌بندی
		C4= عدم نظارت فرآوری
		C5= نبود آموزش‌های ترویجی مناسب جهت نحوه کاشت
		C6= بی‌سوادی و سطح کم تحصیلات کشاورزان
		C7= عدم نظارت کافی بر صادرات گیاهان دارویی
موانع مدیریتی	موانع مدیریتی	D1= کمبود پزشکان و متخصص گیاهان دارویی
		D2= کمبود کارشناس در حوزه گیاهان دارویی
		D3= نبود برنامه‌ریزی و چشم‌انداز
		D4= نبود نقشه پراکنش و عدم ساماندهی به متقاضیان کشت
		D5= کوتاهی در شناساندن بازار هدف تولیدکننده

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

تصویر ۱. شبکه مضامین در راستای شناسایی موانع توسعه کشت گیاهان دارویی در شهرستان نهاوند.
منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸

بحث و نتیجه‌گیری

شهرستان نهاوند قطب کشاورزی استان همدان که در زمینه تولید بسیاری از محصولات کشاورزی دارای رتبه نخست استان و کشور است منطقه مناسبی برای کشت گیاهان دارویی به شمار می‌رود و در این تحقیق به شناسایی موانع توسعه کشت گیاهان دارویی پرداخته است و مشخص شد موانع حمایتی و موانع تولیدی سد بزرگی در برابر توسعه کشت هستند، چرا که با وجود پتانسیل‌های موجود در این منطقه تاکنون برند صادرات در هیچ کدام از محصولات در سطح ملی و یا بین‌المللی وجود ندارد، همچنین در منطقه مورد مطالعه کمبود کارخانه‌ها تبدیلی و اسانس‌گیری از بارزترین موانعی است که سبب می‌گردد سود اصلی و ارزش افزوده گیاهان کشت‌شده نصیب کشاورزان نگردد، نتایج این بخش از تحقیق با تحقیقات شاهی و همکاران (۲۰۱۷)، محبی (۲۰۱۳) و خسروی‌پور و همکاران (۲۰۱۵) همخوانی دارد.

سایر نتایج نشان داد که عدم آشنایی کشاورزان با نحوه کشت و اطلاعات مرتبط با این نوع محصولات از دیگر موانع بیان شده بود که کشاورزان بیان داشتند و مشخص شد مداخله‌گری ترویج و آموزش کشاورزی می‌تواند در این باره مؤثر واقع گردد؛ در واقع ترویج نوعی مداخله‌گری ارتباطی حرفه‌ای است که به‌طور تغییر رسمی به مرحله اجرا درمی‌آید و هدف آن ایجاد تغییر و دگرگونی مطلوب در رفتار فراگیران بوده و برای دستیابی به توسعه هرچه بیشتر بخش کشاورزی عامل‌هایی مورد نیاز است. نتایج این بخش از تحقیق با تحقیقات دشتی و همکاران (۲۰۱۷) همخوانی دارد.

همچنین مشخص شد عمده کشاورزان اراضی خرد و پراکنده دارند و اختصاص قسمتی از اراضی به گیاهان دارویی به اقتصاد خانواده ضرر وارد می‌کند، چرا که بازار مطمئن فروش وجود ندارد و سود حاصل از خام فروشی و یا فله‌فروشی قابل توجه نخواهد بود و پراکندگی اراضی نیز خود مزید بر علت خواهد بود. برخی از نتایج این بخش از تحقیق با تحقیقات چاترجی^۱ (۲۰۰۲) مطابقت دارد. در این راستا مواردی به اقتضا به‌عنوان راهکار در قسمت یافته‌ها نیز گردید، اما باید برای اثربخشی بیشتر و تحقق اهداف مورد نظر برای این تحقیق، یک راهکار کاربردی، کلی و جامع بیان شود که بتواند بخش عمده‌ای از موارد بیان شده در بر بگیرد. در این راستا راه‌اندازی یک سیستم جامع حمایتی (مالی - اطلاعاتی) می‌تواند مؤثر واقع گردد. این سیستم می‌تواند قسمت‌های عمومی، اطلاعاتی و مالی را داشته باشد.

۱- در قسمت «اطلاعات فردی» این سیستم، می‌توان نسبت به ثبت تمام مشخصات فردی و اقتصادی و میزان اراضی و... کشاورزان و متقاضیان اقدام شود.

۲- در قسمت «اطلاعات اختصاصی» می‌توانند تمام مناطق مستعد را برای کشت انواع مختلف گیاهان دارویی را در شهرستان مذکور را مشخص نماید و همچنین برای گیاهان مختلف، نوع کاشت و تاریخ برداشت را مشخص کنند. اطلاعات این سیستم باید تمام مناطق تحت کشت را در نظر بگیرد، بدین طریق که آمار و اطلاعات مرتبط با اراضی تحت کشت، زارعین و با تعاونی‌هایی که در این زمینه فعالیت دارند را درج کنند. اطلاعات این قسمت باید به‌صورت متناوب به‌روز گردد.

۳- در قسمت «کانال‌های ارتباطی» می‌توانند تمام کارشناس‌های مرتبط را معرفی کنند و کانال‌های ارتباطی را اعلان کنند. همچنین می‌توان با درج گزینه‌هایی از کاربران سایت خواست که شماره تماس خود را وارد کنند تا پیامک‌های اخباری و مورد نیاز را به آن‌ها اطلاع داد. همچنین در این قسمت زمان، مکان و محتوای کارگاه‌های آموزشی مرتبط را معرفی و نیز اطلاعات بازار فروش را در دسترس همگان قرار دهند.

۴- در قسمتی دیگر، این سامانه می‌تواند درخواست برای اخذ وام را داشته باشد که به‌محض ثبت‌نام، به بانک معرفی شده و در راستای تسهیل اخذ آن نیز اقدامات لازم را اخذ کنند.

تشکر و قدردانی

نویسندگان بر خود لازم می‌بینند که از تمام افرادی که در این تحقیق ما را همراهی نمودند کمال تشکر را داشته باشند، چرا که بدون همراهی این عزیزان تکمیل این تحقیق ممکن نبود.

1. Chatterjee

References

- Abedi Jafari, H., Taslimi, M., Faqih, A & Sheikhzadeh, M. (2011). Content analysis and theme network: A simple and efficient way to explain patterns in qualitative data. *Strategic management idea*. 5 (2), 151-198.
- Afshar, Z., Qasemi, M. Rezvani Moghadam, P., Bozerjemari, Kh (2017). Analysis of the causes of failure of cultivation of medicinal plants in Chenaran city, the first national conference on the role of medicinal plants in the resistance economy, Fereyduhshahr, Payame Noor University, Fereyduhshahr center,
- Anna K., Jäger, Johannes van Staden. (2000). *the Need for Cultivation of Medicinal Plants in Southern Africa*. First Published.
- Attride- Stirling, J. (2001). "Thematic Networks: An Analytic Tool for Qualitative Research", *Qualitative Research*, Vol. 1, No. 3, 385-405.
- Bahadori, A. (2019). Analysis of the content of the treaty of Amir al-Mu'minin Ali (AS) with the owner of the research of Nahj al-Balaghah. 28 pp. 57 - 77
- Bakht Aznay Bonab, M., & Montazer khorasani, H. (2017). Investigating the method of content analysis in research with a qualitative approach. *Third International Conference on Industrial Management and Engineering*.
- Boyatzis, R. E. (1998). *Transforming qualitative information: thematic analysis and code development*, Sage.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). "Using thematic analysis in psychology", *Qualitative Research in Psychology*, Vol. 3, No. 2, Pp. 77-101.
- Chatterjee, S.K. (2002). cultivation of medicinal and aromatic plants in India a commercial approach. *International conference on medicinal and aromatic plants. Possibilities and limitations of medicinal and aromatic plant production in the 21st century*. DOI: 10.17660/ActaHortic.2002.576.28
- Dashti, G., Hayati, B., Bakhshy, N., Ghahremanzadeh, M. (2017). Analysis of Factors Affecting Canola Plantation Development in Tabriz and Marand Counties, Iran. *International Journal of Agricultural Management and Development*, 7(1), 25-35.
- Estelaje, A. (2015). Sustainable development capabilities of rural areas of Iran with emphasis on medicinal plants, *Quarterly Journal of Geography (Regional Planning)*, 5 (2), 19-28.
- Hashemi, F. Sadighi, H. Chizari, M., Abbasi, E. (2016). Cultivation of medicinal plants in Iran: Challenges and Solutions. *2nd National Conference on Medicinal Plants and Herbal Medicines*
- Jafari, H. Ahmadian, MA., Tarhani, A. (2017). Production of Medicinal Plants an Approach to Sustainable Rural Economy (Case Study: Villages of Quchan County) *Journal of Rural Research and Planning*, 6 (1), 173-187
- Kalvandi, R., Safikhani, K., Najafi, Gh., Babakhanel, P. (2005). Identification of medicinal plants in Hamadan province. *Iranian Journal of Medicinal and Aromatic Plants Research*.3 (23), 350-374
- Kamali, Y. (2018). Methodology of content analysis and its application in public policy. *Public policy* 4 (2) .189-208
- Khosravi Pour, B., Siahposh, A., Mohamadi, k. Z. (2015). The importance of cultivating medicinal plants and producing their products in agriculture. *The first conference on medicinal plants and herbal medicines*
- King, N., & Horrocks, C. (2010). *Interviews in qualitative research*, London: Sage,
- Ibaschi, M. (2016). Water Crisis and the need to develop the cultivation of medicinal plants, *Iranian Journal of Nature*, 3 (3), 6-11
- Misra, S., & M, Yadav. (2010). Sustainable Development for Market Information Product Forest Timer-Non for Product Sustainable Development. 123-110: 7, D
- Moayed, A., Farash Zadeh, Sh., Falahe rad, N. (2018). The role of medicinal plants in the development of the national economy and job creation (Lorestan province), the second national conference on national production and sustainable employment: challenges and solutions. *Ayatollah Boroujerdi University*
- Moghadasi, Q., Estalaji, A. (2015). Evaluation of sustainable rural development with emphasis on environmental potential and public participation in the production of medicinal plants (Semnan province, Miami city, Kalposh section), *Quarterly Journal of Geography (Regional Planning)*, 5 (4), 67-55.
- Mohammadzadeh, H., Karbasi, A. Mohammadi, H. (2018). Factors affecting the selection of strategies to enter the foreign market of medicinal plants Case study: Khorasan Razavi Province, *Journal of Agricultural Economics and Development*, 32 (2), 197-185.
- Mohebbi, A. (2013). Investigating the barriers to cultivation and development of industrial medicinal plants in Ebran and presenting solutions to solve them, the first national conference on medicinal plants and sustainable agriculture. *Hamedan*
- Moradi, A., & Doosti, H. (2015). The Role of Medicinal Plants in the Development of Rural Entrepreneurship (Gareban Village), *Second National Conference on Medicinal Plants, Traditional Medicine and Organic Agriculture*, *Hamedan, Iran*
- Pourandakht, N & Rizvandi, M. (2016). A Study of Medicinal Plant Technologies and Its Existing Challenges in Iran, *Presenting Solutions, Fifth Conference on New Research in Science and Technology*.
- Rajeswara Rao, B.R., Kakaraparthi Pandu Sastry, R., Ramesh Kumar. Prasanna Anjaneya Reddy. (2008). *Cultivation of Medicinal Plants. Conference National Seminar on Survey, Utilization and Conservation of Medicinal Plants*. At: Jagarlamudi Kuppaswamy Choudary (Aulonomous) College, Guntur, India
- Shahi, M. Shirazi Alavi, M., raeat khaki, A. (2017). The Role of Medicinal Plants in Rural Development of Iran, *International Conference on Agricultural Sciences, Medicinal Plants and Traditional Medicine, Mashhad, Payame Noor University of Khorasan Razavi*
- Sher, H., Elyemini, M. Hussain, K. (2013). En and Economic Observations of Some Plant Resources from the Northern Part of Pakistan. *Ethnobotany Research and applications*.9.27-14

Souri, N., Mousavi, F., Souri, F. (2017). The need to pay attention to sustainable agriculture while expanding and developing the cultivation of medicinal plants in the country, the first national conference on the role of medicinal plants in the resistance economy, Fereydunshahr, Payame Noor University, Fereydunshahr Center

Wiersum, K.F., Dold, A.P., Husselman M., Cocks, M. (2006). Cultivation of medicinal plants as a tool for biodiversity conservation and poverty alleviation in the Amatola region, South Africa available in: <https://library.wur.nl/ojs/index.php/frontis/issue/view/232>

Yavari, V. (2012). Designing a conceptual model of charitable organizational performance management. Doctoral dissertation of Allameh Tabatabai University.